

Dziesięć lat

Europejskiego Systemu

Opisu Kształcenia

Językowego

i Europejskiego Portfolio

Językowego

– konferencja na Uniwersytecie w Groningen

[Anna Czura]

Jubileusze są dobrą okazją do podsumowań i analiz.

Dziesiąta rocznica ESOKJ i ELP jest idealnym momentem, aby przyrzeć się etapom rozwoju i zastanowić, w którym kierunku europejska polityka językowa oraz kształcenie językowe powinny pójść w przyszłości.

W roku 2001 najważniejszym elementem uroczystych obchodów Europejskiego Roku Języków była publikacja długo oczekiwanego Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ) (Council of Europe 2001) oraz Europejskiego Portfolio Językowego (EPJ). Aby uczcić dziesięciolecie powstania tych ważnych dokumentów Rady Europy, Uniwersytet w Groningen we współpracy z CercleS (europejską organizacją zrzeszającą akademickie centra językowe) oraz Związkiem Niderlandzkich Centrów Językowych NUT, zorganizował w dniach 24-26 listopada 2011 r. międzynarodowe spotkanie *CEFR and ELP Seminar. The central role of the learner in using the CEFR and the ELP* (Seminarium na temat ESOKJ i EPJ – centralna rola ucznia w ESOKJ i EPJ). W seminarium wzięło udział około 160 uczestników reprezentujących różne środowiska edukacyjne – od szkoły podstawowej po szkolnictwo wyższe. Spotkanie miało na celu omówienie doświadczeń związanych z wprowadzaniem EPJ oraz innych instrumentów dydaktycznych związanych z ESOKJ i odnoszących się do nauczania różnych języków obcych. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie głównych wątków poruszanych podczas konferencji, tj. osiągnięć i ulepszeń w dydaktyce nauczania języków obcych będących efektem wprowadzenia ESOKJ, ale także problemów i trudności doświadczanych przez dydaktyków oraz instytucje zajmujące się kształceniem językowym. Wnioski wysunięte na podstawie tematów omawianych podczas seminarium stanowią swoiste podsumowanie zmian, które nastąpiły w ciągu ostatnich 10 lat w edukacji językowej pod wpływem ESOKJ i EPJ.

Tematyka seminarium

ESOKJ podkreśla centralną pozycję ucznia – jego różnice indywidualne, style uczenia się oraz cele związane z nauką języka. W związku z tym edukacja językowa na każdym poziomie powinna podkreślać indywidualność ucznia oraz umożliwić rozwój językowy i interkulturalny. Aby stworzyć dogodne warunki do przyswajania języka i przekazać osobom uczącym się umiejętności pozwalające na traktowanie nauki języka jako procesu trwającego całe życie, ESOKJ wraz z towarzyszącymi mu EPJ dążą do rozwoju autonomii ucznia i wzrostu świadomości dotyczącej procesu uczenia się. Dlatego naczelnym tematem seminarium jest centralna rola ucznia, o której należy pamiętać korzystając z ESOKJ oraz EPJ.

Seminarium oraz poszczególne sesje zostały poświęcone trzem głównym zagadnieniom bezpośrednio związanym z tematem przewodnim:

1. Instrumenty związane z ESOKJ, np. Europejskie Portfolio Językowe lub podobne rodzaje portfolio umożliwiające uczącym się na samodzielne rozwijanie kompetencji językowych.
2. Rola i indywidualność ucznia oraz wykorzystanie ESOKJ i EPJ w promowaniu holistycznego rozwoju w procesie nauki języka.
3. Zadania nauczyciela względem ucznia w kontekście ESOKJ i ELP oraz innych materiałów używanych w edukacji językowej.

Referaty plenarne zostały wygłoszone przez Davida Little'a, Rolfa Schärera oraz Wandera Lowie. David Little (2011) rozpoczął swój wykład krótkim wstępem historycznym i zaakcentował znaczenie drugiego sympozjum w Rüschlikon w Szwajcarii, podczas którego wyrażono zapotrzebowanie na stworzenie dokumentów, które po 10. latach przybrały kształt ESOKJ i EPJ. Słuchaczom przypomniano także projekty dotyczące nauczania języków obcych promowane przez Radę Europy w latach 1971-2011. Autor zwrócił uwagę na dwa główne cele reformy edukacji językowej opartej na ESOKJ: potrzebę ujednoczenia deskryptorów kompetencji językowej w odniesieniu do różnych języków oraz promowanie podejścia podkreślającego komunikacyjne cele nauczania językowego. W ostatniej części wykładu autor pokreślił potrzebę doskonalenia *kultury oceniania*, w ramach której zastosowane podejście do oceniania powinno być zgodne z nauczaniem skoncentrowanym na uczniu. Stąd potrzeba umieszczenia w podstawach programowych i planach nauczania wytycznych określających nową rolę oceniania jako narzędzia pozwalającego na określenie poziomów biegłości zgodnie z ESOKJ i jednocześnie rozwijającego autonomię i refleksyjność ucznia.

Wygłoszony w dwóch językach – angielskim i niemieckim – wykład plenarny Rolfa Schärera (2011) był symbolem wielojęzyczności obecnej w wielokulturowym Groningen, jak i w całej Europie. Autor w swojej prezentacji podkreślał znaczenie ESOKJ i EPJ w łączeniu trzech fundamentów edukacji językowej: uczenia się, nauczania i oceniania. Wykład był też próbą odpowiedzi na pytania dotyczące skutecznego wdrażania ESOKJ oraz różnych związanych z nim narzędzi w edukacji językowej w Europie: czy możliwe jest zastosowanie wytycznych ESOKJ w różnych kontekstach? Jak te dokumenty są postrzegane przez użytkowników oraz

Wprowadzenie wspólnych ram nauczania oraz ujednoliconej terminologii związanej z edukacją językową zaktywizowało środowisko do podjęcia różnorodnych form współpracy.

przez instytucje edukacyjne? Czy wspólna polityka językowa oraz nowa terminologia ułatwiają dialog i współpracę?

Z kolei Wander Lowie (2011) z Uniwersytetu w Groningen przybliżył uczestnikom zmiany wprowadzone w Holandii w wyniku dostosowywania edukacji językowej w różnych typach szkół do wytycznych ESOKJ. Prelegent nawiązał do problemu występującego w wielu krajach europejskich – mimo prób wprowadzania w szkołach i na uczelniach nauczania skoncentrowanego na uczeniu, samooceny i różnych wersji portfolio językowego, znajomość ESOKJ często ogranicza się do opisu poziomów biegłości językowej oraz określenia kompetencji za pomocą języka efektów kształcenia. Takie ograniczone postrzeganie tego dokumentu może doprowadzić do sytuacji, w której rola ESOKJ oraz EPJ – które z założenia mają służyć uczącemu się – staną się jedynie narzędziem oceniania używanym przez nauczycieli, wydawców oraz instytucje edukacyjne.

Trzy sesje równoległe poświęcone wyżej wspomnianym tematom przewodnim dotyczyły wykorzystania ESOKJ, EPJ oraz podobnych narzędzi w praktyce. Wiele prezentacji poświęcono rozwijaniu i wdrażaniu Europejskiego Portfolio Językowego w pracy z różnymi grupami wiekowymi oraz zawodowymi. Część prelegentów odniosła się także do różnorodnych projektów, których głównym celem jest wprowadzenie ESOKJ w ich kontekstach edukacyjnych lub zastosowanie przesłanek tego dokumentu w ramach współpracy międzynarodowej. Choć ESOKJ został stworzony głównie z myślą o kontekście europejskim, kilka prezentacji poświęcono także próbom wprowadzenia założeń tego dokumentu poza Europą, na przykład w Egipcie czy Portoryko. Opisano także starania dążące do wykorzystania deskryptorów ESOKJ w określeniu poziomów biegłości w języku migowym.

ESOKJ i EPJ – przykłady dobrych praktyk

Wykłady plenarne oraz sesje równoległe wykazały wiele pozytywnych aspektów wprowadzenia ESOKJ. Niezależnie od omawianego środowiska edukacyjnego, poziomu

edukacji i nauczanego języka, prezentacje zgodnie podkreślały nowe priorytety w kształceniu językowym. Oprócz rozwijania komunikacyjnej kompetencji językowej, nauczanie języków powinno skupiać się także na pewnych elementach pozajęzykowych. Pod wpływem ESOKJ promowanie autonomii uczącego się i nauczyciela, wykorzystanie nowoczesnych technologii w nauczaniu, rozwijanie technik samooceny i oceny wzajemnej stały się nieodzownymi elementami edukacji językowej. Wszystkie prezentacje podkreślały naczelną rolę uczącego się w edukacji – jego potrzeby związane z nauką języka, style poznawcze i samodzielność. Omawiając powyższe zagadnienia, często wskazywano ich ogromne znaczenie w odniesieniu do komunikacji w środowiskach wielojęzycznych i wielokulturowych.

Wprowadzenie wspólnych ram nauczania oraz ujednoliconej terminologii związanej z edukacją językową zaktywizowało środowisko do podjęcia różnorodnych form współpracy. Przedstawione projekty miały na celu promowanie autonomii ucznia, wprowadzania EPJ lub jego modyfikacji w określonych kontekstach edukacyjnych [przykładowo czesko-fiński projekt *European Language Portfolio on student's journey through studies into professional life* (Lifelong Learning 2009-2010)], podnoszenie kompetencji komunikacyjnej oraz interkulturowej za pomocą różnorodnych materiałów dydaktycznych lub technologii komputerowych. Część programów jest zaadresowana do określonej grupy uczniów lub studentów w danym środowisku. Jednak spora grupa projektów może być także wykorzystana w nauczaniu lub uczeniu się w oparciu o ESOKJ w różnorodnych kontekstach edukacyjnych. Przykładowo, w wyniku programów EMBED Project, WebCEF czy CEFcult, stworzono narzędzia rozwijające umiejętność oceniania odpowiednio sprawności pisania, mówienia czy interkulturalnej kompetencji językowej w odniesieniu do poziomów biegłości językowej ESOKJ. Narzędzia te mogą być wykorzystywane w wielu kontekstach językowych zarówno przez uczących się w celu rozwijania umiejętności samooceny, jak i przez nauczycieli pragnących podnieść swoje kompetencje zawodowe.

Przedstawione referaty jasno pokazują także rosnące znaczenie podejścia mieszanego, tj. łączenia w nauczaniu językowym tradycyjnych form ze szkoleniami w formie e-learningowej (tzw. *blended learning*) oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnej w różnych obszarach edukacji językowej. E-learning dotyczy nie tylko rozwijania sprawności językowych, ale także wspomaga rozwój umiejętności samooceny i refleksji nad własną pracą. Podążając za potrzebami edukacji oraz rynku pracy, coraz częściej pojawiają się elektroniczne wersje portfolio językowego, które skupiają się często na aspektach zawodowych oraz mają na celu pomoc potencjalnym pracodawcom w określaniu biegłości językowej kandydatów.

ESOKJ i EPJ – zaobserwowane problemy

Najczęściej wspominanym problemem były trudności związane z interpretowaniem i wdrożeniem deskryptorów biegłości językowej w praktyce. ESOKJ stanowi ramy nauczania, uczenia się i oceniania w różnych kontekstach edukacyjnych oraz w odniesieniu do różnych języków. Próba stworzenia opisu mogącego być podstawą edukacji językowej w różnych środowiskach spowodowała, iż deskryptory określające biegłość w zakresie różnych sprawności są niezwykle ogólne i niełatwe w interpretacji. Stąd też wynika trudność w wykorzystaniu tych deskryptorów w odniesieniu do różnych sprawności językowych w konkretnych sytuacjach edukacyjnych. Wskazano także na problemy związane z wykorzystaniem deskryptorów ESOKJ w odniesieniu do rzadziej nauczanych języków obcych. W przypadku języka chińskiego, który jest przecież coraz częściej wybieranym przez uczących się językiem obcym, deskryptory ESOKJ nie obejmują systemu zapisu charakterystycznego dla tego języka. Ma to wpływ także na inne obszary nauczania języków posiadających system zapisu odmienny od języków indoeuropejskich – znajomość pisma w dużym stopniu warunkuje także rozwój i ocenę sprawności pisania, stąd trudności w odniesieniu tej sprawności do ogólnie przyjętych deskryptorów.

Jak wspomniano wcześniej, ESOKJ stanowi swego rodzaju ramowy opis kształcenia językowego i nie odnosi się bezpośrednio do określonego kontekstu edukacyjnego. Taka budowa miała zapewnić uniwersalność tego dokumentu i pozwolić na łatwe wdrażania zaproponowanych idei w różnych środowiskach. Z drugiej jednak strony, ta uniwersalność spowodowała dość ogólnikowe określenie pewnych aspektów nauczania, co znacznie utrudnia proces

tworzenia podstaw programowych i programów nauczania. W ESOKJ brak jasno określonych poziomów biegłości w zakresie np. mediacji językowej lub kompetencji interkulturowej. Jak zatem jasno określić cele szczegółowe lub poziomy biegłości odnoszące się do tych aspektów nauczania? Ponadto ESOKJ jest dokumentem odnoszącym się do edukacji językowej dorosłych, co powoduje wiele trudności w wykorzystaniu zawartych w nim wytycznych do innych poziomów kształcenia i różnych grup wiekowych. Wielu prelegentów pokreśliło także problemy z dostosowaniem założeń ESOKJ we wszystkich kontekstach edukacyjnych. Dotyczyło to głównie systemów edukacyjnych, w których nadal duży nacisk kładzie się na nauczanie gramatyki, lub w których brak jest tradycji samooceny.

Innym często poruszonym tematem było wprowadzanie Europejskiego Portfolio Językowego na różnych etapach kształcenia. Okazuje się, że mimo stworzenia wielu wersji EPJ dostosowanych do specyfiki danego kraju oraz różnych grup wiekowych, to narzędzie samooceny nadal nie jest wprowadzane i wykorzystywane na szerszą skalę z powodu niewystarczającego wyszkolenia nauczycieli lub zwykłej niechęci uczniów i studentów do angażowania się w dodatkową pracę. Innym powodem tej sytuacji jest brak czasu na wprowadzenie ponadprogramowego EPJ w ramach i tak ograniczonej liczby godzin przeznaczonych na edukację językową.

ESOKJ i EPJ – propozycje na przyszłość

Konferencja była doskonałą okazją do wymiany doświadczeń – uczestnicy omawiali korzystny wpływ ESOKJ na edukację w ich krajach oraz podkreślali osiągnięcia i korzyści wynikające z wprowadzenia jednolitej polityki językowej. Wymiana doświadczeń pozwoliła na porównanie rozwiązań zastosowanych w różnych kontekstach edukacyjnych oraz wspólne próby rozwiązania zgłaszanych problemów. Zaproponowano także pewne rozwiązania, które powinny zostać wprowadzone w przyszłości, aby założenia ESOKJ mogły zostać sukcesywnie wdrażane w różnorodnych tradycjach edukacyjnych.

Przede wszystkim potrzebne są dalsze prace nad dostosowaniem deskryptorów poziomów biegłości w zakresie różnych kompetencji do potrzeb różnych kontekstów edukacyjnych czy grup wiekowych. Co więcej, niezbędna jest też dyseminacja wypracowanych ulepszeń, co pozwoliłoby różnym środowiskom na korzystanie ze wspólnych

osiągnąć. Dlatego też tak ważną jest dalsza współpraca w obrębie zarówno pojedynczych ośrodków, jak i na skalę międzynarodową, gdyż kontakty w ramach wspólnej platformy celów mogą przyczynić się do skutecznego opracowywania i wdrażania nowych rozwiązań.

Kolejnym celem na następne dziesięciolecie ESOKJ i EPJ jest dalsze wzbogacanie *kultury testowania* o elementy *kultury oceniania*. Tradycyjne testowanie jest często nastawione na określony wynik i określa biegłość uczącego się w odniesieniu do kompetencji posiadanej przez rodzimego użytkownika danego języka. Tymczasem *kultura oceniania* podkreśla osiągnięcia uczącego się nie tylko w odniesieniu do końcowego produktu nauki, ale także jego pracę włożoną w cały proces uczenia się. Dzięki temu obejmuje elementy językowe i pozajęzykowe, takie jak umiejętność samooceny czy stosowanie strategii uczenia się. Nauczanie i ocenianie językowe powinno być zatem dostosowane do indywidualnych potrzeb ucznia zarówno w sferze językowej, jak i w zakresie rozwijania umiejętności uczenia się.

Cennym narzędziem samooceny, będącej ważnym elementem kultury oceniania, jest Europejskie Portfolio Językowe. Mimo zaangażowania wielu naukowców oraz organizacji krajowych i europejskich, i mimo długotrwałego procesu pilotażu i akredytacji niezbędnych do wprowadzenia EPJ w danym kraju, dokument ten nie znalazł szerszego zastosowania na rynku edukacyjnym. Jednym z rozwiązań tego problemu jest jasne określenie znaczenia i wykorzystania EPJ jako obowiązkowego elementu uczenia się i nauczania języków w podstawach programowych i programach nauczania poszczególnych uczelni lub państw.

Nowe trendy w nauczaniu – popularność podejścia mieszanego, wprowadzanie elektronicznych wersji Europejskiego Portfolio Językowego oraz coraz szersze wykorzystanie technologii edukacyjnej – wskazują na potrzebę dostosowywania ESOKJ do bieżących potrzeb edukacji językowej. Dokument ten nie powinien stanowić statycznych ram wyznaczających politykę językową Europy, gdyż niezbędne jest wprowadzanie modyfikacji mających na celu uzupełnienie wskazanych powyżej niejasności oraz ciągłe dostosowanie się ESOKJ do dynamicznego charakteru nauczania językowego.

Aby dokończyć dyskusję podjętą podczas spotkania w Groningen, Uniwersytet we Freiburgu w Niemczech organizuje w kwietniu międzynarodową konferencję *Multilingualism in Society, the World of Work, and*

Politics. New Challenges for Teaching at Institutes of Higher Education/Universities, dotyczącą zastosowania europejskiej polityki językowej oraz nauczania języka w dobie rozwoju różnorodności. Więcej szczegółów dostępnych jest na stronie organizatorów: <http://www.sli-konferenz-mehrsprachigkeit.de/>.

Bibliografia

- Council of Europe (2001) *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Little, D. (2011) *The CEFR and the ELP: some history, a view of language learner autonomy and some proposals for future action*. Unpublished paper presented at CEFR and ELP Seminar. The central role of the learner in using the CEFR and the ELP, Groningen.
- Lowie, W. M. (2011) *The CEFR in the Netherlands: trends and challenges*. Unpublished paper presented at CEFR and ELP Seminar. The central role of the learner in using the CEFR and the ELP, Groningen.
- Lowie, W. M., Haines, K. B. J. & Jansma, P. N. (2010) *Embedding the CEFR in the academic domain: Assessment of language tasks*. *Procedia Social and Behavioral Sciences* (3), 152-161.
- Schärer, R. (2011) *The European Language Portfolio and The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment Relevance as quality aspect and challenge*. Unpublished paper presented at CEFR and ELP Seminar. The central role of the learner in using the CEFR and the ELP, Groningen.
- The CEFcult Project <http://www.cefcult.eu/> (dostęp 15.02.2012).
- EMBED Project <http://www.erk.nl/European Language Portfolioon student's journey through studies into professional life: http://www.elpipl.com/> (dostęp 11.02.2012).
- The webCEF Project <http://www.webcef.eu/> (dostęp 10.02.2012).

[Anna Czura]

Adiunkt w Instytucie Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół różnych form oceniania, autonomii ucznia i nauczyciela oraz nowych rozwiązań dydaktycznych w nauczaniu języków obcych.